

Miskolci Egyetem
Műszaki Anyagtudományi Kar
Kerpely Antal Anyagtudományok és Technológiák
Doktori Iskola

A VÍZÜVEGES KÖTŐANYAGTARTALMÚ
HOMOKKEVERÉKBEN HŐTERHELÉS HATÁSÁRA
BEKÖVETKEZŐ VÁLTOZÁSOK VIZSGÁLATA

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISFÜZETE

Dargai Viktória

okleveles kohómérnök

Tudományos vezető:

Dr. Varga László

egyetemi docens

Miskolc

2020

1. Bevezetés, az értekezés célkitűzései

A formázó- és maghomok-keverékekből elvesző formák és magok készülnek, amelyek az öntést követően többnyire elvesztik szilárdságukat, ezáltal eltávolíthatók az öntvény belső üregeiből. Az eltávolítást követően ezt a használt formázó- és maghomok-keveréket az öntődék próbálják minél nagyobb arányban újra-hasznosítani az öntödei homokrendszer körfolyamatában.

Manapság a formák és a magok gyártásához leggyakrabban a szerves kötőanyagokat alkalmazzák, azonban az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb teret hódít a szervesetlen (vízüveges) kötőanyagrendszerek alkalmazása az alumínium-, a vas-, ill. az acél öntődékben is. Ennek hátterében a vevők és az állam által megkövetelt környezetvédelmi és egészségügyi elvárások és előírások állnak. Ezen elvárások teljesítése nagy kihívást jelent az öntődék és a kötőanyaggyártók (beszállítók) számára is. Az öntődék a vízüveges kötőanyagok alkalmazása során új maggyártási technológiával és teljesen új kihívással kerülnek szembe. A kötőanyaggyártók igyekeznek lépést tartani az öntődékekkel szembeni elvárások háttérből történő támogatására, ezért a felmerülő problémák és kihívások megoldására új típusú, modern vízüveges kötőanyagrendszereket fejlesztenek, ill. számos kutatási projektet indítanak el. Az 1. táblázatban a vízüveges kötőanyagok alkalmazása során felmerülő problémák listája látható a szakirodalmi ismeretanyagok alapján az öntődékre jellemző részfolyamatok szerint csoportosítva.

1. táblázat A vízüveges kötőanyagok alkalmazása során felmerülő kihívások és problémák listája az öntődékre jellemző részfolyamatokra bontva

Részfolyamat	Kihívások, problémák
Maggyártás	– A maghomok-keverék készítéséhez alkalmazott vízüveges kötőanyagrendszer (kötőanyag és adalékanyag) típusa és a tulajdonságai– Az öntödei homok (újhomok, regenerátum) granulometriai tulajdonságai befolyásolják a megfelelő receptúra kiválasztását– A homokkeverék felhasználhatósági ideje (bench life)– A magok megfelelő mechanikai szilárdsága a magszekrényből való kivételt követően– A magok mérettartóssága
Tárolás	– A vízfelvétel miatt alacsony páratartalmú helyen kell tárolni a magokat
Öntés	– Az öntvény geometria és a fém eltérő hőmérséklet viszonyokat okoz a magon belül, ami befolyásolni fogja az üríthetőségi tulajdonságokat– A megfelelő mechanikai szilárdság a magok szállítása és kokillába helyezése során, ill. az olvadékkal való érintkezés közben– Homok feltapadása az öntvény felületére
Regenerálás	– A regenerálási technológia hatékonysága– Ingadozó maradék kötőanyag tartalom– Porfrakció képződése– Használt homok, ill. regenerátum újra-hasznosíthatósága
Minősítő módszerek	– Az ún. maradék kötőanyagtartalom meghatározása

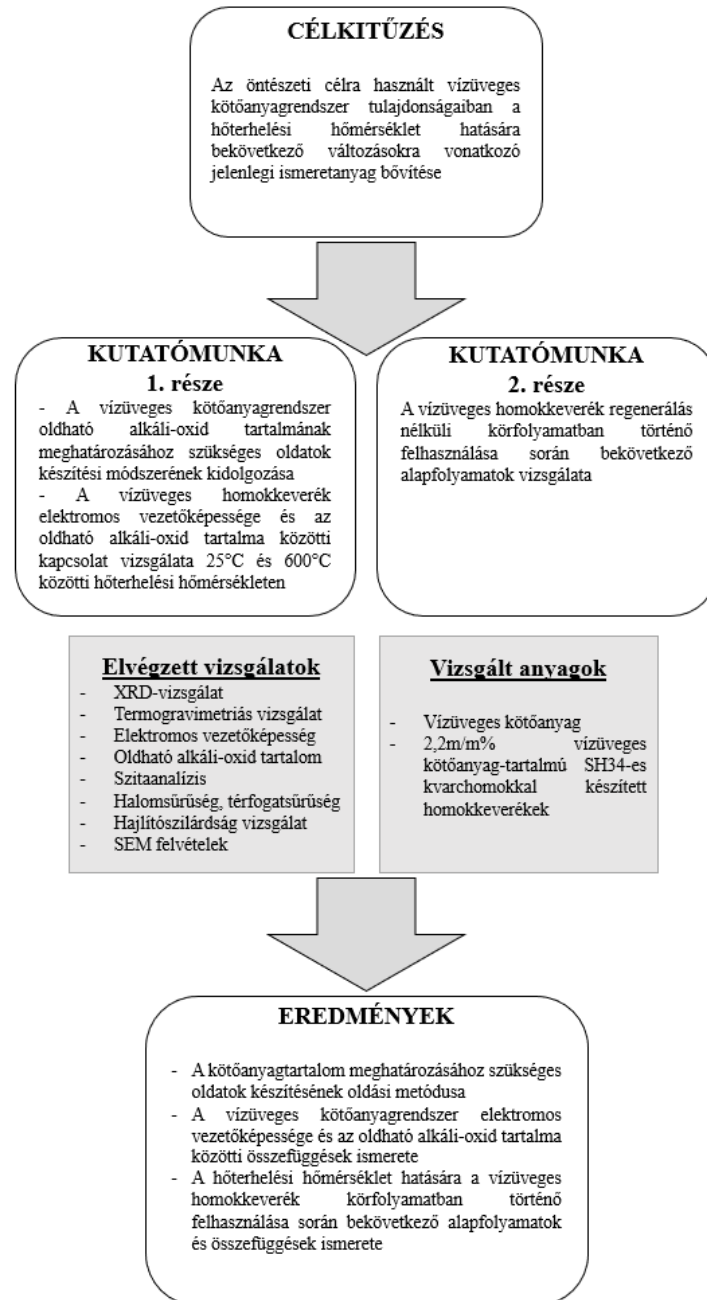
Az 1. táblázatban összefoglalt problémákkal és kihívásokkal kapcsolatban a szakirodalmi ismeretanyagban bemutatott kísérletekben és eredményekben több ellentmondás, ill. hiányosság is fellelhető, amelyek egy része a kutatómunkám alapjául szolgált.

A disszertációmban a következő vízüveges kötőanyagokkal kapcsolatos hiányosságok feltárásával foglalkozom:

1. A vízüveges homokminták laborban történő minősítéséhez, úgymint a pH, az elektromos vezetőképesség, a kötőanyagtartalom meghatározása során kiemelt fontosságú a megfelelő oldatkészítési módszer alkalmazása. A szakirodalmi ismeretanyagban nem található egyértelmű oldási módszer arra vonatkozólag, miként készítik elő az oldatokat az egyes minősítő módszerek esetében, ezért a disszertációmban bemutatott kísérleteimhez kidolgoztam egy standard oldatkészítési metódust.
2. A vízüveges kötőanyagtartalmú használt homokkeverék és regenerátum ún. maradék kötőanyagtartalmának meghatározására a szakirodalomban az egyik elterjedt mérési metódus a Na_2O tartalom meghatározás mellett, az elektromos vezetőképesség mérése. A szakirodalomban bemutatott kísérleti eredmények alapján megállapítható az, hogy alumínium öntödéből (olvadék hőmérséklet max. $700\text{-}750^\circ\text{C}$) származó használt homok és mechanikus regenerátum esetében az elektromos vezetőképesség és a Na_2O tartalom változása között nem állapítható meg egyértelmű összefüggés. Ellenben a vas- és acél öntödéből (olvadék hőmérséklet min. $1200\text{-}1300^\circ\text{C}$) származó mechanikus regenerátum esetében a 2 paraméter közel azonos trend szerint változik a regenerálási körök során. A szakirodalomban egyértelműen megfigyelhető az eredmények közötti ellentmondás és hiányzik annak vizsgálata, hogy az alumínium öntészet esetében az elektromos vezetőképesség valóban alkalmazható-e a vízüveges kötőanyagtartalmú homokkeverékek minősítésére. A szakirodalmi ismeretanyagban megtalálható ellentmondás és hiányosság okát kísérleti úton kívántam feltárni a disszertációm első részében bemutatott méréseken keresztül.
3. A szakirodalmi ismeretanyagban elterjedt az újhomokkal és valamilyen regenerálási eljárásból származó regenerátum alkalmazásával készült magok (próbatestek) vizsgálata. Az újhomok alkalmazása esetén a vizsgálatok során a fő szempont az, hogy meghatározott peremfeltételek mellett, miként változnak az egyes formázóanyagokra jellemző tulajdonságok. Nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy megvizsgálják a különböző adalékanyagok és a hőterhelési hőmérséklet hatását, ill. vizsgálatokat végeznek úgy, hogy magát a vízüveges kötőanyagot modifikálják. A különböző szakirodalmi adatokban közös pont az, hogy nem vizsgálják a homokrendszer összes paraméterét, mint például a granulometriai tulajdonságokat, a szilárdsági tulajdonságokat, a kötőanyagtartalmat, a szemcseösszetételt, hanem célirányosan kiemelnék egy-két paramétert és csak azzal foglalkoznak. A vízüveges kötőanyagtartalmú regenerátumok esetében a szakirodalomban megtalálható adatok alapján elmondható, hogy a kutatómunkák célja a legjobb minőségű regenerátum előállítás. Ezen kísérleteknél főként a szilárdsági tulajdonságok és a kötőanyagtartalom vizsgálata kerül előtérbe, azonban a teljes homokrendszert itt sem vizsgálják, továbbá a vizsgálatok eredményeit számos tényező befolyásolja, úgymint a regeneráló berendezés hatékonysága, a regenerálási ciklusok száma, a regenerálás időtartama, az alkalmazott

receptúra, az újhomokkal történő frissítés mértéke és a használt homok kötőanyagtartalma. A szakirodalmi ismeretanyagokban elsődlegesen a regenerálás fejlesztésével, optimalizálásával kapcsolatban végeznek kutatásokat, azonban azzal kevesen foglalkoznak, hogy milyen folyamatok játszódnak le a használt (hőterhelt) homokkeverék körfolyamatban történő alkalmazása során. A disszertációmban bemutatott kísérletek második részében azzal foglalkoztam, hogy a hőterhelt vízüveges homokkeverék tulajdonságai, miként változnak a regenerálás nélküli körfolyamatban történő felhasználás során, eltérő hőterhelési hőmérsékleten.

A disszertációmban bemutatott kutatómunka vázlatos felépítését az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra A kutatómunka vázlatos felépítése

2. Az alkalmazott alapanyagok, berendezések és az elvégzett vizsgálatok áttekintése

A kísérleteimhez az SH34-es szlovákiai kvarchomokot használtam, amely egy három alkotós, közepes szemcseszerkezetű alaphomok. A kvarchomokot legömbölyített, krumpli alakú szemcsealak és egyenetlen, barázdált felület jellemzi.

A vízüveges homokkeverékek készítéséhez az ASK Inotec EP4158 módosított szilikát kötőanyagot alkalmaztam, amelyet főként az alumínium öntvények gyártásához használnak. Ez a vízüveges kötőanyag 2,2-es modulú, amely a $\text{SiO}_2/\text{Me}_2\text{O}$ arányát fejezi ki. A vízüveges kötőanyag kötési folyamata a szárítási folyamat (dehidratáció) és a kémiai reakció kombinációján alapszik, ennél fogva a magok gyártása meleg magszekrényben történik meleg levegős átfúvással. A 2. táblázatban a disszertációban bemutatott vizsgálatok láthatók a vizsgált minta alapján csoportosítva.

2. táblázat Az elvégzett vizsgálatok összefoglalása

Vizsgált minta	Elvégzett vizsgálatok
Vízüveges kötőanyag	- Elektromos vezetőképesség - Oldható alkáli-oxid tartalom
Szárított vízüveg	- XRD-vizsgálat - Derivatográfus vizsgálat
Szárított vízüvegből készített oldat	- Oldható alkáli-oxid tartalom
Hajlító próbatest	- Tömeg - Hajlító szilárdság
Hajlító próbatestből készített oldat	- Elektromos vezetőképesség - Oldható alkáli-oxid tartalom
Homogenizált hőterhelt homokkeverék és újhomok	- Szitaanalízis - Halomsűrűség - SEM vizsgálat

A szárított vízüveg vizsgálata

A kísérleteimhez alkalmazott vízüveges kötőanyag szerkezetének megismeréséhez szükség volt termogravimetrikus és röntgendiffrakciós vizsgálatokra is. Mivel a vizsgálatokhoz alkalmazott berendezésekkel folyékony halmazállapotú anyagon a módszerükből adódóan nem lehet vizsgálatot végezni, ezért az alkalmazott folyékony vízüveges kötőanyagot 105°C-on kemencében kiszárítottam. Ezen a hőmérsékleten a vízüvegben lévő szabad víz (oldószer) elpárolog. A folyékony vízüveget tömegállandóságig szárítottam, amelynek a kiindulási tömege 150g volt. A szárítás után a vízüveg tömege 77,5g-ra csökkent. A minta nedvességtartalma 48,4% tömegvesztést eredményezett. A kiszárított mintát mozsárban történő aprítást követően, 500 μm alatti frakcióra szitáltam át.

A szárított vízüveg mintát megvizsgáltam a Derivatograph-C MOM Budapest típusú berendezéssel. A vizsgálat célja az volt, hogy feltárjam történik-e további tömegváltozás a szilárd mintában (kristályvíz kiválása) és ez mely hőmérséklet-tartományon következik be.

A szárított vízüveg röntgendiffrakciós vizsgálatának elvégzéséhez lehetőségem volt az Ásvány és Kőzettani Tanszéken található Anton Paar HTK 1200N röntgen diffraktométer

alkalmazására. Ez a típusú berendezés lehetővé teszi, hogy a minták szerkezetét és a fázis átalakulásokat magas hőmérsékleten (max. 1200°C-ig) is megvizsgálhassuk. A röntgendiffrakciós vizsgálataim célja az volt, hogy meghatározzam a vízüveges kötőanyagban, hőterhelés hatására lejátszódó kristálytani átalakulásokat és a kialakuló fázisok összetételét, továbbá ezzel kívántam modellezni az öntés során a vízüveges kötőanyagban lejátszódó átalakulásokat is.

A vízüveges kötőanyagtartalmú oldatok elektromos vezetőképességének meghatározása

Az elektromos vezetőképesség meghatározása egy gyakori, üzemben is alkalmazott vizsgálati módszer a vízüveges homokkeverékek laborban történő minősítésére. A vízüveges homokmintákból készített oldatok elektromos vezetőképesség értékének a mérése a VDG Merkblatt P26 és a DIN EN 27888 szabványok alapján történik. Az elektromos vezetőképesség meghatározásához a WTW Tetracon 325 mérőberendezést alkalmaztam, amelyet 0,01 mol/l KCL standard oldattal kalibráltam. Az előkészített oldatokat minden esetben szobahőmérsékleten (25°C-on) vizsgáltam. A kísérleteim célja az volt, hogy megvizsgáljam miként változik az elektromos vezetőképesség értéke a vízüveges kötőanyag koncentráció függvényében, ill. a hőterhelést követően a vízüveges kötőanyagtartalmú hőterhelt homokkeverékből készített oldatokban. Az elektromos vezetőképesség méréséhez 100g homokmintát 200ml, 60°C-os desztillált vízzel 5 percig egy fűthető mágneses keverő segítségével kevertem, majd az oldatot szűrőpapíron átszűrtem és az oldatban megmértem az elektromos vezetőképességet. Az oldatok készítése során a keverőhöz csatlakozó hőmérséklet-érzékelővel mértem az oldat hőmérsékletét.

A vízüveges homokkeverékek és a hajlító próbatetek előállítás

A vízüveges homokkeverékeket a Multiserw Typ LMB-U laboratóriumi keverővel készítettem el. A homokkeverékek készítése során azonos receptúrát alkalmaztam. Minden esetben 2,2m/m% vízüveges kötőanyagot adagoltam a homokhoz. A kötőanyag adagolását követően a homokkeveréket 2 percig homogenizáltam. A hajlító próbatetek előállításához a meleg levegős átfúvással a warm-box-eljárást alkalmaztam. A szabványos hajlító próbateteket a Multiserw Universal Core Shooter maglövő géppel készítettem. A hajlító próbatetek gyártása során mindig azonos előállítási paramétereket alkalmaztam, amelyet a 3. táblázat tartalmaz.

3. táblázat A hajlító próbatetek előállítási paraméterei

Paraméter	Érték
Magszekrény hőmérséklet	180°C
Átfúvási idő	30s
Átfúvási hőmérséklet	100°C
Lövő nyomás	3bar

A maglövő gép a VDG-Merkblatt P72 szabvány szerinti hajlító próbatetek előállítása történik, amelynek a mérete 22,4×22,4×172mm. A hajlító próbatetek vizsgálatához a Multiserw Universal Strength Testing Machine berendezést használtam. Ezzel a típusú berendezéssel a hagyományos hárompontos hajlítószilárdság vizsgálat végezhető el és a szilárdságérték a digitális kijelzőn N/cm² mértékegységben olvasható le. A hajlító próbatetek előállítását követően a tárolási idő és a hőterhelési hőmérséklet függvényében határoztam meg a hajlítószilárdság értékeit. A disszertációmban bemutatott hajlítószilárdság értékek minden

esetben négy mérésből származó átlagértéket jelentenek. A kísérleteim során a következő hajlítoszilárdság értékeket határoztam meg:

- A hajlító próbatest magszekrényből való kivétele utáni 30. másodpercben meghatározott szilárdság értéket, amely a gyakorlatban a magok kezelhetőségéről ad információt.
- Az 1 órás tárolást követően mért szilárdság értéket, amely a magok szállítása során a repedésre, törésre való hajlamosságot adja meg.
- A kemencében való 1 órás hőterhelést követően, a hőterhelt próbatestek 1 órás pihentetését követően mért szilárdság értéket, amely a magok üríthetőségéről ad információt.

Az újhomok és a homogenizált hőterhelt homokkeverékek granulometriai tulajdonságainak a meghatározásához a Fritsch Analysette 3 Pro szitagépet alkalmaztam. A szitaanalízis során 100g homokmintát 15 percig 2mm-es rezgésamplitúdóval szitáltam le. Ezt követően a szitamaradékok visszamérésével meghatároztam a homokminták szemcseméret eloszlását, ill. számoltam az átlagos szemcseméretet az (1) egyenletben bemutatott képlet alapján.

$$\bar{A}_{sz} = \frac{\sum G_n}{\sum G_n S_{kn}} \quad (1)$$

ahol: \bar{A}_{sz} = az átlagos szemcseméret [mm],
 S_{kn} = a svéd kutatók által meghatározott állandó,
 G_n = az egyes szitákon visszamaradt homokszemcsék tömege [g].

A pásztázó elektronmikroszkópos vizsgálatok bemutatása

A pásztázó elektronmikroszkóp (SEM) alkalmazásával lehetőség adódik az alaphomokok és a kötőanyagtartalmú homokkeverékek felületének, a kötőhidak és a próbatestek töretfelületének vizsgálatára, ill. elemzésére. A felvételek elkészítéséhez az összemorzolt, homogenizált használt homokkeverékekből vettem mintákat, amelyek hőterhelési hőmérséklettől függetlenül az 5. vizsgálati ciklusból származnak. A felvételek elkészítése előtt a homokminták felületét vékony rétegben arannyal vontuk be. A pásztázó elektronmikroszkópos felvételek elkészítésének a célja az volt, hogy megvizsgáljam a hőterhelési hőmérséklet hatására a hőterhelt, homogenizált használt homokkeverékek felületén bekövetkező változásokat. A hőterhelt homokminták vizsgálatához a Fémteni és Képlékeny-alkatástani Intézeti Tanszéken lévő Zeiss EVO MA10 típusú pásztázó elektronmikroszkópot használtam. Ezzel a típusú pásztázó elektronmikroszkóppal lehetőségem volt EDAX analízisre is, amellyel megvizsgáltam a homokszemcsék felületén lévő kötőanyag elemi összetételét.

Az oldható alkáli-oxid tartalom meghatározása

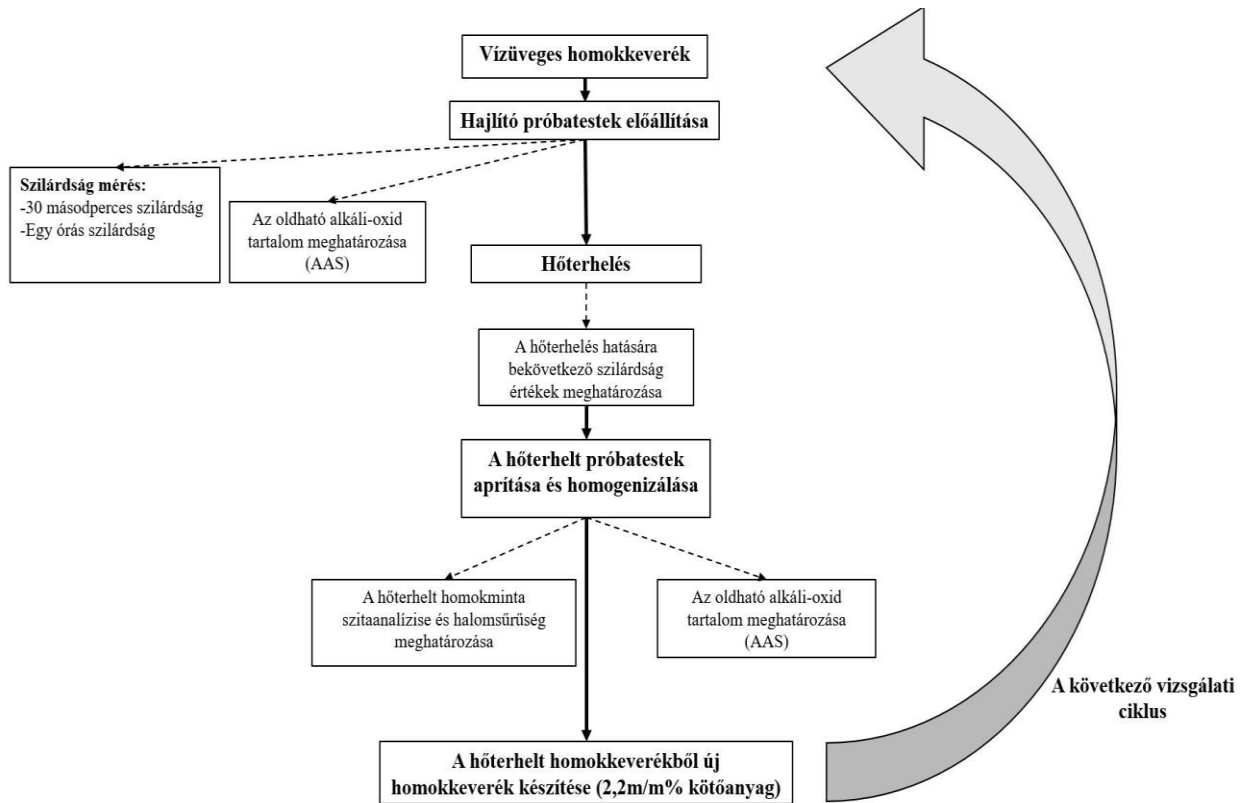
A vízüveges homokkeverékek és a regenerátum laborban történő minősítésének egyik módja az oldható alkáli-oxid tartalom meghatározása. Ezen értéknek a meghatározása történhet sav-bázis titrálással, ill. bármely elemanalitikai módszer alkalmazásával. A disszertációmban bemutatott oldható alkáli-oxid értékek meghatározásához lehetőségem volt a sav-bázis titrálás, ill. az atomabszorpciós spektrofotometria alkalmazására is. A vizsgálni kívánt vízüveges oldatok előkészítéséhez 100g homokkeveréket 60°C-os desztillált vízben 5 percig egy mágneses keverő segítségével kevertem, ügyelve arra, hogy az oldat hőmérséklete ne változzon. Ezt követően szűrőpapíron átszűrtem az oldatot és a lehülést követően elvégeztem a méréseket.

A vízüveges rendszereknél lehetőség van arra, hogy titrálással meghatározzuk az Na_2O és SiO_2 tartalmat adott oldatkonzentráció esetében. A vízüveges oldatok sav-bázis titrálását a Nemak Linz GmbH-nál volt lehetőségem elvégezni egy Mettler Toledo féle automata titrátorral. A titrálás két lépésben történik, az első lépésben direkt titrálással meghatározható az Na_2O tartalom, majd a második lépésben indirekt módon, visszatitrálással történik a SiO_2 tartalom meghatározása. A disszertációmban csak az oldható alkáli-oxid tartalommal foglalkoztam, ugyanis ez a komponens befolyásolja többek között a homokszemcsék között kialakuló kötőhidak erősségét. A sav-bázis titrálást annál a kísérletsorozatnál alkalmaztam, amelynél a hőterhelés hatását vizsgáltam a vízüveges homokkeverék elektromos vezetőképességére és az oldható alkáli-oxid tartalomra. Az összes többi kísérletsorozat esetében az atomabszorpciós spektrofotometriát (AAS) alkalmaztam.

Az atomabszorpciós spektrofotometriás vizsgálatokhoz a Járműipari Öntészeti Intézeti Tanszéken lévő Analytik Jena Novaa 400 atomabszorpciós elemanalitikai berendezést alkalmaztam. A mérések kivitelezése előtt különböző koncentrációjú nátrium és kálium standard oldatokat használtam a kalibrációs görbe felvételéhez, ill. a mérések előtti ellenőrzéséhez. A megmért Na és K atom koncentrációk alapján kiszámoltam az oldatban lévő oldható Na_2O és K_2O tartalmat, ill. az ebből adódó oldható alkáli-oxid tartalmat is.

A vízüveges homokkeverék körfolyamatban történő vizsgálatának bemutatása

A kísérleteimben megvizsgáltam a regenerálás nélküli körfolyamatban visszajaratott vízüveges homokkeverék granulometriai tulajdonságait, az oldható alkáli-oxid tartalmát, a halomsűrűséget, továbbá az ebből előállított hajlító próbatestek hőterhelés előtt és után bekövetkező szilárdsáérték és a térfogatsűrűség változását. A vizsgálati ciklusonként előállított hőterhelt homokkeverékhez minden esetben 2,2m/m% vízüveges kötőanyagot adagoltam. A hajlító próbatestek előállításához a meleg levegős átfűvűsű warm-box-eljárást alkalmaztam és a 3. táblázatban bemutatott előállítási paramétereket használtam. A 3. ábrán a hőterhelt vízüveges homokkeverék körfolyamatban történő felhasználásának a folyamatábrája látható.

2. ábra A hőterhelt homokkeverék körfolyamatban történő felhasználásának a folyamatábrája

A kísérleteimet 150°C, 300°C, 450°C és 600°C-os hőterhelési hőmérsékleteken végeztem el. A hőterhelési idő minden esetben 1 óra volt, amelyet 1 órás pihentetés követett a szilárdságvizsgálatok elvégzése előtt. A hőmérséklet-tartományok kiválasztásának egyik szempontja az volt, hogy a kísérleteimhez alkalmazott vízüveges kötőanyag a könnyűfém (alumínium) öntészeti eljárásokhoz lett kifejlesztve, amelyeknél a magok külső felületi rétege maximum 600 – 700°C-ot érhet el. A hőmérséklet-tartományok meghatározása során figyelembe vettem a röntgendiffrakciós vizsgálatok eredményeit is, valamint a röntgendiffrakciós vizsgálatokból meghatározott hőmérsékleten bekövetkező fázisátalakulásokat.

A kísérleteim egyes fázisainak könnyebb kezelhetősége érdekében kidolgoztam egy jelölési rendszert, amelyet a 4. táblázat tartalmaz.

4. táblázat A kísérleteimhez alkalmazott jelölési rendszer bemutatása

Vizsgálati ciklus	Jelölés	Leírás
1.ciklus	M1	SH34-es újhomok + 2,2m/m% vízüvegből készített homokkeverék adott vizsgált paraméterének az átlag értékét jelöli.
	H1	Az 1. hőterhelést követően vizsgált paraméterek átlag értékeit jelöli, továbbá a második ciklus hőterhelt homokkeveréke lesz.
2.ciklus	M2	1.ciklusból származó hőterhelt homokkeverék + 2,2m/m% vízüveg adagolásával előállított új homokkeverék adott vizsgált paraméterének az átlag értékét jelöli.
	H2	A 2. hőterhelést követően vizsgált paraméterének az átlag értékeit jelöli, továbbá a harmadik ciklus hőterhelt homokkeveréke lesz.
3.ciklus	M3	A 2.ciklusból származó hőterhelt homokkeverék + 2,2m/m% vízüveg adagolásával előállított új homokkeverék adott vizsgált paraméterének az átlag értékét jelöli.
	H3	A 3. hőterhelést követően a vizsgált paramétereinek az átlag értékeit jelöli, továbbá a negyedik ciklus hőterhelt homokkeveréke lesz.
4.ciklus	M4	A 3.ciklusból származó hőterhelt homokkeverék + 2,2m/m% vízüveg adagolásával előállított új homokkeverék adott vizsgált paramétereinek az átlag értékét jelöli.
	H4	A 4. hőterhelést követően vizsgált paramétereinek az átlag értékeit jelöli, továbbá az ötödik ciklus hőterhelt homokkeveréke lesz.
5.ciklus	M5	A 4.körből származó hőterhelt homokkeverék + 2,2m/m% vízüveg adagolásával előállított új homokkeverék adott vizsgált paraméterének az átlag értékét jelöli.
	H5	Az 5. hőterhelést követően vizsgált paraméterének az átlag értékeit jelöli.

3. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Kutatásaim során vízüveges kötőanyagtartalmú homokkeverékeket vizsgáltam. A vízüveg 2,2-es modulú (= $\text{SiO}_2/\text{Me}_2\text{O}$ tömegarány) volt, amiben az alkáli-oxidok tömegaránya azaz az $\text{Na}_2\text{O}:\text{K}_2\text{O} = 7,4/1$; a víz pedig kb. 50 tömeg% volt (a későbbiekben „vízüveg”). Az első kísérletsorozatban ezt 105 °C-on tömegállandóságig szárítottam, majd a szárított vízüvegből 0,5 g-ot 100 ml desztillált vízben oldottam 20 ... 80 °C hőmérsékleteken és különböző ideig (0,5 ... 120 perc) mágneses keverés mellett, majd atomabszorpciós spektrofotometriával vizsgáltam az alkáli-oxid oldódási kinetikáját, ahol 100 %-nak tekintetem az alkáli-oxidok teljes (13,5 tömeg%) feloldódását (1. tézis).

A második kísérletsorozatban vízüveges kötőanyagot adagoltam 200 ml desztillált vízbe, mégpedig úgy, hogy az oldandó kötőanyag mennyiségét 20 g homokhoz számoltam, mint ha homokkeveréket készítenék. Atomabszorpciós spektrofotometriával vizsgáltam az így előállított különböző kötőanyag koncentrációjú (1 ... 20 %) vizes oldatok oldható alkáli-oxid tartalmát és elektrokémiai mérőcellával az oldatok elektromos vezetőképességét (2.1.tézis). A további kísérletekben az SH34-es kvarchomokhoz (a későbbiekben „újhomok”) 2,2 tömeg%-ban vízüveges kötőanyagot adagoltam. Ebből a vízüveges homokkeverékből készítettem a meleg levegős warm-box-eljárással a hajlító próbatesteket a következő maggyártási paraméterekkel: 3 bar lövő nyomás, 180 °C magszekrény hőmérséklet, 30 s átfűvási idő, 100°C átfűvási hőmérséklet (a későbbiekben „hajlító próbatestek”). Ezeket az hajlító próbatesteket 1

órán át különböző hőmérsékleten (25 ... 600 °C) hőterhelésnek vettem alá, az így egyszer hőterhelt homokmintákból 100g-ot 200 ml desztillált vízben oldottam (az 1. tézisben optimálisnak talált 60 °C-on 5 perc oldási idővel, mágneses keverés mellett) és mértem az így nyert vizes oldat elektromos vezetőképességét és oldható alkáli-oxid tartalmát (amelyet sav-bázis titrálással mértem), ill. vizsgáltam a két paraméter közötti kapcsolatot (2.2 – 2.3 tézispontok).

A harmadik kísérletsorozatban vizsgáltam a regenerálás nélküli körfolyamatban visszajáratott vízűveges homokkeverék granulometriai tulajdonságait (átlagos szemcseméret), az oldható alkáli-oxid tartalmát, a halomsűrűséget, továbbá az ebből előállított hajlító próbatetek hőterhelés előtt és után bekövetkező hajlítószilárdság és a térfogatsűrűség változását.

Minden ciklus elején az eltérő oldható alkáli-oxid tartalmú hőterhelt vízűveges homokkeverékhez 2,2 tömeg% vízűveges kötőanyagot adagoltam, amelyből előállítottam a fenti maggyártási technológiával a hajlító próbateteket. Az adott ciklus elején elkészített vízűveges homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalma szolgált a vizsgálataim során a kiinduló oldható alkáli-oxid tartalomnak, amely a vizsgálati ciklusok és a hőterhelési hőmérséklet függvényében változott. A fentiek szerint elkészített hajlító próbateteket manuálisan összetörtem, ezekből kis mennyiségű homokmintát vettem, azt desztillált vízben oldottam (az 1. tézisben optimálisnak talált 60 °C-on 5 perc oldási idővel) és mértem az oldat oldott alkáli-oxid tartalmát atomabszorpciós spektrofotometriával (3. tézis). Megvizsgáltam az oldható alkáli-oxid tartalom változását a maggyártás során bevitt hőenergia hatására (3.1. tézispont), ill. a különböző hőterhelési hőmérsékletek (150 – 300 – 450 – 600 °C) hatására is öt hőterhelési ciklusban (3.2. tézispont).

Ezt követően az újhomoknak lemértem a halomsűrűségét és az átlagos szemcseméretét (M1-hőterhelés nélküli adatok). Majd az újhomokhoz 2,2 tömeg% vízűveges kötőanyagot kevertem és ebből a fenti maggyártási technológiával hajlító próbateteket készítettem, amiknek 30 másodperc és 1 óra elteltével mértem a hajlítószilárdságát és meghatároztam a tömegük alapján a térfogatsűrűséget, majd hőterheltem azokat 1 órán át 150 – 300 – 450 – 600°C hőmérsékleten, lemértem a hajlítószilárdságot, végül manuális aprítás után a halomsűrűséget és az átlagos szemcseméretet is (1. hőterhelési ciklus utáni adatok). Ezt a folyamatot még négyszer megismételtem és így kaptam összesen 5 hőterhelési ciklus után térfogatsűrűség, halomsűrűség és átlagos szemcseméret adatokat (4. tézis), illetve hajlítószilárdság adatokat (5. tézis).

1. Tézis. Az alkáli-oxidok szárított vízűvegből desztillált vízbe történő oldódásának kinetikai mérése során a mérés pontossága ± 2 %, ezért teljesen feloldottnak tekintem azt a mintát, amire a mérés 96 % feletti értéket ad. A hőmérséklet függvényében a következő eredményeket kaptam:

1.1. A 20°C-os oldási hőmérsékleten az oldódási kinetikát két egyenlettel lehet közelíteni:

$$C = 16,2 \cdot t^{0,779} \quad \text{ha } 0 \leq t \leq 6,13 \quad (1.1.a)$$

$$C = 65,5 + 0,171 \cdot t \quad \text{ha } 6,13 \leq t \leq 120 \quad (1.1.b)$$

ahol C (%) a vízben feloldódott alkáli-oxid hányada, t (perc) az oldási idő. A 96% elérésének időigénye az (1.1b) egyenlet extrapolációjával minimum 176 perc, de a maximális mért érték 120 perc után mindössze 83,8 %.

1.2. A 40°C-os oldási hőmérsékleten az oldódási kinetikát két egyenlettel lehet közelíteni:

$$C = 56,1 \cdot t^{0,154} \quad \text{ha } 0 \leq t \leq 12,0 \quad (1.2.a)$$

$$C \cong 82,3 \pm 1,0 \quad \text{ha } 12,0 \leq t \leq 90 \quad (1.2.b)$$

ahol C (%) a vízben feloldódott alkáli-oxid hányada, t (perc) az oldási idő. A mért maximális oldott hányad 83,7 %-ra adódott 90 perc eltelte után, majd 120 perc után a mért érték 78,6 %-ra csökkent. Ezért a mért eredményekből nem lehet a teljes feloldódás időigényére következtetni.

1.3. A 60°C-os oldási hőmérsékleten az oldódási kinetikát két egyenlettel lehet közelíteni:

$$C = 88,3 \cdot t^{0,0565} \quad \text{ha } 0 \leq t \leq 4,4 \quad (1.3.a)$$

$$C \geq 96 \quad \text{ha } t \geq 4,4 \quad (1.3.b)$$

ahol C (%) a vízben feloldódott alkáli-oxid hányada, t (perc) az oldási idő. A 96 % feloldódott hányad időigénye tehát 4,4 perc.

1.4. A 80°C-os oldási hőmérsékleten a vízben feloldódott alkáli-oxid hányada már 1 perc oldódási időn belül eléri a 96 %-ot, ezért az oldódási kinetika részleteit nem tudtam vizsgálni.

2.tézis. A hőterhelés nélküli vízüveges kötőanyag, ill. az egy hőterhelési ciklusban hőterhelt (és aprított) hajlító próbatestek vízben való oldása után kapott vizes oldatok elektromos vezetőképességének és oldható alkáli-oxid tartalmának vizsgálatából a következő eredményeket kaptam:

2.1. A hőterhelés nélküli esetben az elektromos vezetőképesség a következő egyenlet szerint nő az oldott alkáli-oxid tartalom (0,01 ... 0,5 g/l) növelésével:

$$k = 1,08 \cdot 10^4 \cdot C \quad (\pm 1 \%) \quad (2.1a)$$

ahol k ($\mu\text{S}/\text{cm}$) az elektromos vezetőképesség, C (g/l) a vízben oldott alkáli-oxid tartalom. A megfordított (2.1a) egyenlet alkalmas az oldható alkáli-oxid tartalom becslésére a mért elektromos vezetőképesség adatokból hőterhelés nélküli esetre:

$$C \cong 9,24 \cdot 10^{-5} \cdot k \quad (\pm 1 \%) \quad (2.1b)$$

2.2. Igazoltam, hogy 25 ... 210°C között hőterhelt esetre az elektromos vezetőképesség értéke 2300 ... 2700 $\mu\text{S}/\text{cm}$ tartományban van, amihez 0,7 ... 1 g/l közötti oldható alkáli-oxid tartalom tartozik, de a (2.1a) egyenlethez hasonló szoros korrelációval jellemezhető egyenlet ebben az esetben nem írható fel. Így a mért elektromos vezetőképességből nem lehet megbízhatóan az oldható alkáli-oxid tartalomra következtetni a 25 ... 210 °C között hőterhelt esetben, vagy ha a homokkeverék ilyen frakciót is tartalmaz. Ezt azzal magyarázom, hogy a vízüveg hidratált nátrium-alumínium-szilikátot tartalmaz (a röntgendiffrakciós mérések szerint), aminek mennyisége szobahőmérsékletről történő hevítés hatására csökken, majd 150°C-on teljesen eltűnik (a minta röntgen-amorffá vált).

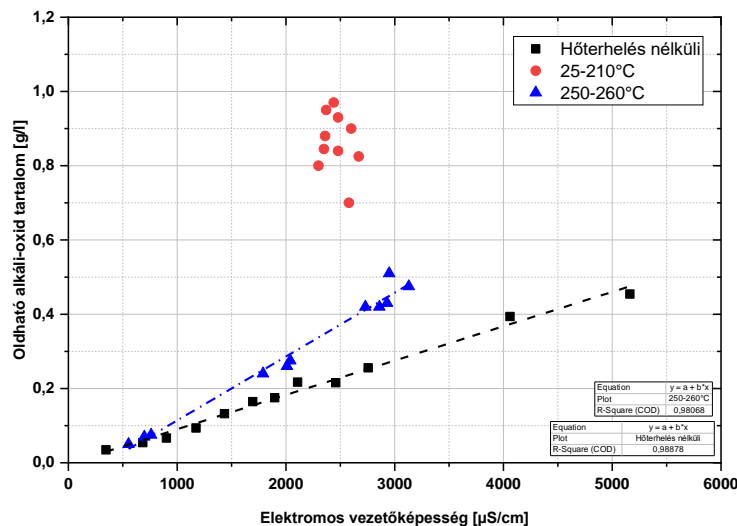
2.3. A 250 ... 600 °C közötti hőmérséklet-tartományon belül hőterhelt vízüveges homokkeverék oldása után kapott oldatok elektromos vezetőképessége a következő egyenlet szerint nő az oldott alkáli-oxid tartalom növelésével:

$$k = 5,81 \cdot 10^3 \cdot C \quad (\pm 2 \%) \quad (2.2a)$$

ahol k ($\mu\text{S}/\text{cm}$) az elektromos vezetőképesség, C (g/l) a vízben oldott alkáli-oxid tartalom. A megfordított (2.2a) egyenlet alkalmas az oldható alkáli-oxid tartalom becslésére a mért elektromos vezetőképesség adatokból 250 ... 600°C között hőterhelt esetre:

$$C \cong 1,72 \cdot 10^{-4} \cdot k \quad (\pm 2 \%) \quad (2.2b)$$

Ugyan ebben az esetben kellőképpen szoros korrelációt kaptunk az elektromos vezetőképesség és az oldható alkáli-oxid tartalom között (lásd 2. ábra), ennek ellenére valószínű, hogy az alkáli-oxid tartalom legalább részben ebben az esetben is szilikát-komplex-ionok formájában oldódott fel a vízben, és ez magyarázza meg a (2.1a-b) és a (2.2a-b) egyenletek különbözőségét (2. ábra). Ezek a komplexek azonban különböznek azoktól, amelyek 25 ... 210°C között hőterhelt minták oldása során keletkeztek.

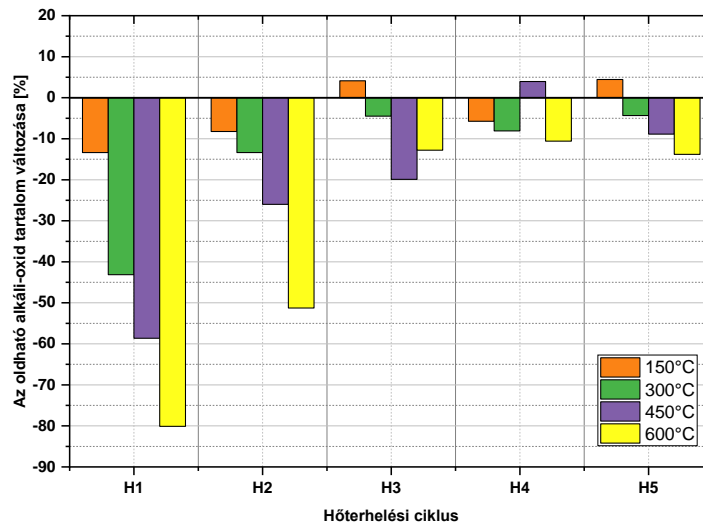

2.ábra A mért elektromos vezetőképesség értékek függése az oldható alkáli-oxid tartalomtól a hőterhelés nélküli és a 25 ... 600 °C-on hőterhelt minták desztillált vízben való feloldása után (pontok: mért értékek, vonalak: (2.1a) és (2.2a) egyenletek)

3.Tézis. Megvizsgáltam öt vizsgálati ciklusban az adott ciklus elején előállított vízüveges homokkeverékből készített hajlító próbatestek oldható alkáli-oxid tartalmának változását a maggyártás során bevitt hőenergia hatására, ill. az 1 órás hőterhelését követően, amelyek alapján a következő megállapításokat tettem:

3.1. A ciklusok elején előállított vízüveges homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalmához képest az ebből készített hajlító próbatestek oldható alkáli-oxid tartalma csökken a maggyártás során bevitt hőenergia hatására. A csökkenés mértéke 0% és 15% között változik.

3.2. A ciklusok elején előállított vízüveges homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalmához képest a hőterhelt vízüveges homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalma változik a hőterhelési ciklus számának növekedésével (lásd 3. ábra). Minden hőterhelési hőmérsékleten az első és a második hőterhelést követően következik be a hőterhelt homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalmában a legnagyobb mértékű csökkenés. A harmadik hőterhelési ciklustól kezdődően a hőterhelt homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalmának változása már nem haladja meg a 20%-ot.

3. ábra A hőterhelt homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalmának változása a hőterhelési ciklusok számának függvényében

4. Tézis. A hőterhelési ciklusok függvényében mért átlagos szemcseméret, halomsűrűség és térfogatsűrűség értékek között a következő összefüggéseket állapítottam meg:

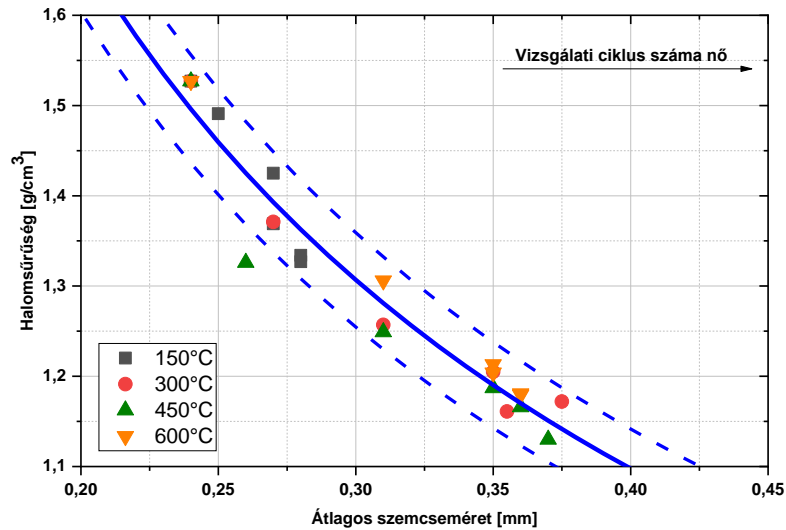
4.1. A hőterhelt vízüveges homokkeverék szemcseösszetétele az SH34-es kvarchomok szemcseösszetételéhez képest eltolódik a durva szemcsefrakció irányába a hőterhelési hőmérséklet és a hőterhelési ciklusok számának növelésével, aminek oka az agglomerátumok képződése. A durva szemcsefrakció részarányának növekedésével az átlagos szemcseméret is nő. Megállapítottam, hogy 300 – 450 – 600 °C-os hőterhelés esetén az átlagos szemcseméret a 3. hőterhelési ciklus után a kiindulási 0,24 mm átlagos szemcsemérettől azonosan a $0,36 \pm 0,02$ mm átlagos szemcseméret tartományba kerül, míg a 150 °C-os hőterhelés esetén ez a durvulási folyamat lényegesen lassúbb.

4.2. A hőterhelt vízüveges homokkeverék halomsűrűsége az SH34-es kvarchomok halomsűrűség értékéhez képest csökken a növekvő hőterhelési hőmérséklet és hőterhelési ciklusok számának következtében, aminek oka az agglomerátumok képződése. Megállapítottam, hogy 300 – 450 – 600 °C-os hőterhelés esetén a halomsűrűség a 4. hőterhelési ciklus után a kiindulási $1,53 \text{ g/cm}^3$ halomsűrűségtől azonosan a $1,16 \pm 0,02 \text{ g/cm}^3$ halomsűrűség tartományba kerül, míg a 150 °C-os hőterhelés esetén ez a folyamat lényegesen lassúbb.

4.3. Megállapítottam, hogy - gyakorlatilag függetlenül a 150 ... 600 °C-os hőmérséklet-tartományban végzett hőterheléstől - a halomsűrűség és az átlagos szemcseméret közötti összefüggést 0,24 ... 0,375 mm tartományban (egy kiugró mért értéket leszámítva) a következő egyenlet írja le (lásd 4.3 ábra):

$$\rho_H = \frac{0,630}{d^{0,606}} \quad (\pm 4\%) \quad (4.2)$$

ahol ρ_H (g/cm^3) a halomsűrűség, d (mm) az átlagos szemcseméret.

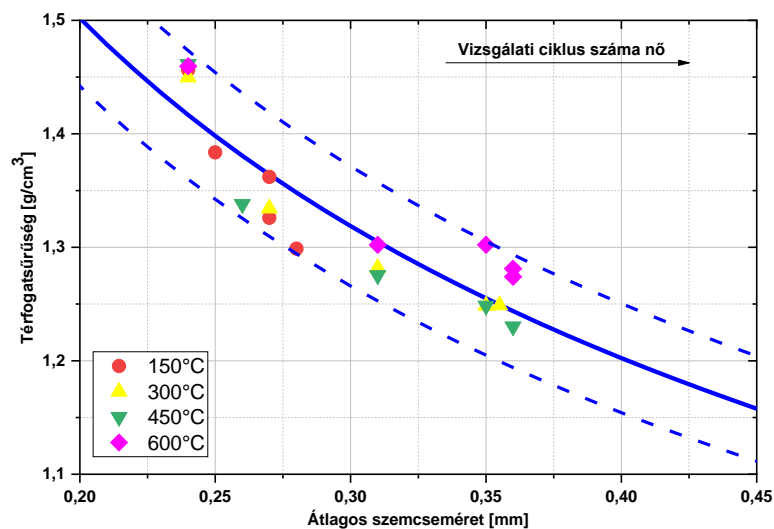
4.3. ábra A halomsűrűség függése az átlagos szemcsemérettől
vonal: (4.2) egyenlet, szaggatott vonalak: $\pm 4\%$ -os sáv az (4.2) egyenlet körül.

4.4. A hőterhelt vízüveges homokkeverékből készített hajlító próbatestek térfogatsűrűsége csökken a növekvő hőterhelési hőmérséklet és hőterhelési ciklusok számának következtében, aminek oka az agglomerátumok képződése. Megállapítottam, hogy minden hőterhelési hőmérséklet-tartományon a térfogatsűrűség az 5. hőterhelési ciklusra a kiindulási $1,45 \pm 0,01 \text{ g/cm}^3$ térfogatsűrűségtől azonosan a $1,25 \pm 0,04 \text{ g/cm}^3$ térfogatsűrűség tartományba kerül.

4.5. Megállapítottam, hogy - gyakorlatilag függetlenül a $150 \dots 600^\circ\text{C}$ -os hőmérséklet-tartományban végzett hőterheléstől - a térfogatsűrűség és az átlagos szemcseméret közötti összefüggés a $0,24 \dots 0,36 \text{ mm}$ tartományban a következő egyenlettel írható le (lásd 4.5 ábra):

$$\rho_V = \frac{0,896}{d^{0,321}} \quad (\pm 4\%) \quad (4.3)$$

ahol ρ_V (g/cm^3) a térfogatsűrűség, d (mm) az átlagos szemcseméret.

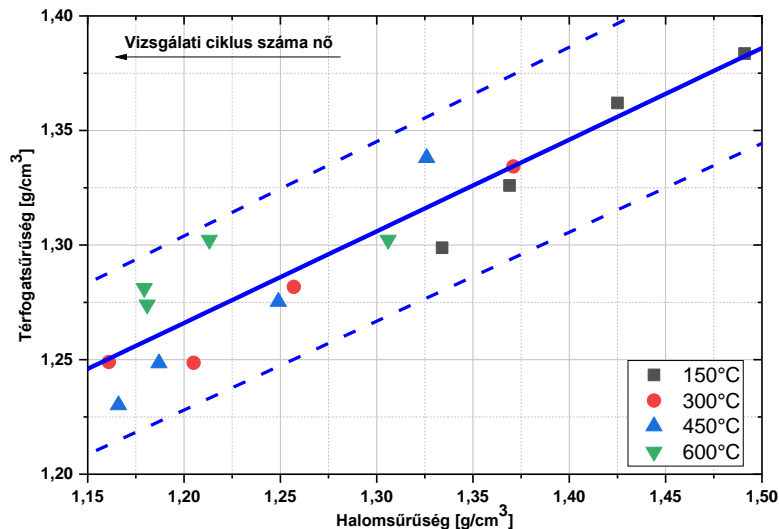

4.5. ábra A térfogatsűrűség függése az átlagos szemcsemérettől
vonal: (4.3) egyenlet, szaggatott vonalak: $\pm 4\%$ -os sáv a (4.3) egyenlet körül

4.6. Az öt hőterhelési cikluson átesett hőterhelt homokkeverék halomsűrűsége és az ebből előállított hajlító próbatetek térfogatsűrűsége közötti összefüggés gyakorlatilag független a hőterhelés hőmérsékletétől a vizsgált 150 ... 600 °C tartományban (lásd 4.4 ábra), és a következő egyenlettel írható le:

$$\rho_V = 0,786 + 0,400 \cdot \rho_H \quad (\pm 3\%) \quad (4.4)$$

ahol ρ_H (g/cm³) a halomsűrűség, ρ_V (g/cm³) a térfogatsűrűség. A (4.4) egyenlet szerint a halomsűrűség és a térfogatsűrűség megegyezik $\rho_H = \rho_V = 1,31$ g/cm³ érték mellett. Ha $\rho_H < 1,31$ g/cm³, akkor $\rho_V > \rho_H$, ha azonban $\rho_H > 1,31$ g/cm³, akkor $\rho_V < \rho_H$.

4.6. ábra A térfogatsűrűség függése a halomsűrűségtől az első négy hőterhelt mintára
vonal: (4.4) egyenlet, szaggatott vonalak: ± 3 %-os sáv a (4.4) egyenlet körül.

5.Tézis. A mért hajlítószilárdság és térfogatsűrűség, illetve a vizsgálati ciklusszám és a hőterhelési hőmérséklet között talált összefüggések:

5.1. A 150 – 300 – 450 – 600 °C-os hőterhelést követően a hőterhelt homokkeverékből készített hajlító próbatetek mag szekrényből való kivételétől számított 30. másodpercben mért hajlítószilárdsága csökken a vizsgálati ciklusok számának növekedésével. Megállapítottam, hogy a kiinduló $1,1 \pm 5$ MPa szilárdság értékhez képest, 150°C-os hőmérséklet esetében a hajlítószilárdság az 5. ciklusra $0,77$ MPa értéktartományba, a 300 – 450 °C-os hőmérsékletek esetében a negyedik vizsgálati ciklustól kezdődően $0,7 \pm 2$ MPa értéktartományba, továbbá a 600°C-os hőmérséklet esetében a negyedik ciklustól pedig $0,85 \pm 2$ MPa értéktartományba kerül.

A próbatetek hajlítószilárdsága a mag szekrényből való kivételétől számított 30. másodpercben a következőképpen függ a hajlító próbatetek térfogatsűrűségétől:

$$E_{30s} = -2,58 + 2,64 \cdot \rho_V \quad (5.1)$$

ahol E_{30s} (MPa) a 30 másodperccel a mag szekrényből való kivétel követően mért hajlítószilárdság, ρ_V (g/cm³) a térfogatsűrűség. Az (5.1) egyenlet közelítőleg a teljes 150 ... 600 °C hőmérséklet-tartományban elszenvedett hőterhelésre érvényes, a teljes mért $1,23$... $1,46$ g/cm³ térfogatsűrűség tartományban (lásd 5. ábra).

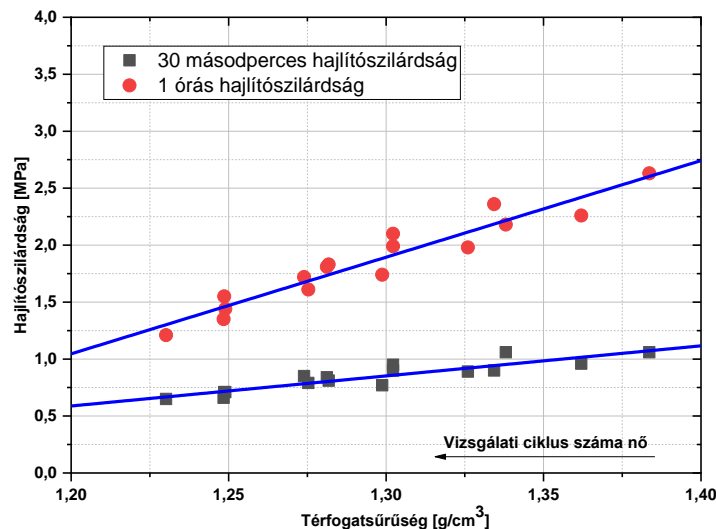
5.2. A 150 – 300°C-os hőterhelést követően a hőterhelt homokkeverékből készített hajlító próbatetek mag szekrényből való kivételétől számított 1 órás tárolását követően mért hajlítószilárdság értéke a második ciklusig nő, majd a kiinduló $2,4 \pm 10$ MPa értékből a 3.

ciklustól kezdődően csökken míg $1,6 \pm 15$ MPa értéktartományba kerül. A második ciklusig tapasztalható szilárdság növekedést a kötőanyagtartalom növekedése okozza, amelynek a hatása a harmadik ciklustól a granulometriai tulajdonságok változása (agglomerátum képződés és átlagos szemcseméret növekedés) miatt már nem érvényesül. A $450 - 600$ °C-os hőmérsékletek esetében a készített hajlító próbatetek mag szekrényből való kivételétől számított 1 órás tárolást követően mért hajlítószilárdsága csökken a vizsgálati ciklusok számának a növekedésével. A kiinduló értékhez képest 450 °C esetében az 5. ciklusra $1,2$ MPa tartományba, a 600 °C esetében pedig $1,75$ MPa értéktartományra esik.

A próbatetek hajlítószilárdsága a mag szekrényből való kivételétől számított 1 órás tárolását követően a következőképpen függ a hajlító próbatetek térfogatsűrűségétől:

$$E_{1h} = -9,13 + 8,48 \cdot \rho_V \quad (5.2)$$

ahol E_{1h} (MPa) az 1 órával a mag szekrényből való kivételét követően mért hajlítószilárdság, ρ_V (g/cm^3) a térfogatsűrűség. Az (5.2) egyenlet közelítőleg a teljes $150 \dots 600$ °C hőmérsékleten elszenvedett hőterhelésre érvényes, a teljes mért $1,23 \dots 1,40$ g/cm^3 térfogatsűrűség tartományban (lásd 5. ábra).

5.ábra A hajlító próbatetek hajlítószilárdsága és térfogatsűrűsége közötti összefüggés, a hőterhelési hőmérséklettől ($150 \dots 600$ °C) függetlenül, (a vonalak az (5.1-2) egyenletekkel számítva).

5.3. Az öt vizsgálati ciklus során a hőterhelt homokkeverékből előállított hajlító próbatetek 150 °C-on 1 órás hőterhelést követően mért hajlítószilárdság értéke a következő egyenlet szerint változik az 1 órás tárolást követően mért hajlítószilárdság értékhez képest:

$$\Delta E_{1h} = -\frac{22,5}{N^{1,423}} \quad (6.3)$$

ahol ΔE_{1h} (%) a hajlítószilárdság változása, N (-) a vizsgálati ciklus sorszáma.

5.4. A 150 °C-os hőterhelést követően a hőterhelt vízüveges homokkeverékből készített hajlító próbatetek mag szekrényből való kivételétől számítva a 150 °C-on 1 órás hőterhelését követően mért hajlítószilárdság értéke a második ciklusig nő, majd a harmadik ciklustól kezdődően csökkenő tendenciát mutat. A második ciklusig tapasztalható szilárdság növekedést a kötőanyagtartalom növekedése okozza, amelynek a hatása a harmadik ciklustól a granulometriai tulajdonságok változása (agglomerátum képződés és átlagos szemcseméret növekedés) miatt már nem érvényesül.

5.5. A 300°C-os hőterhelési hőmérsékleten hőterhelt homokkeverékből előállított próbatestek 300°C-on 1 óras hőterhelést követően meghatározott hajlítószilárdsága azonos értékű (0,25 MPa), függetlenül a hajlító próbatestek térfogatsűrűségétől és a ciklusszámtól.

5.6. A 450°C és 600°C-os hőterhelési hőmérsékleten hőterhelt homokkeverékből készült próbatestek az 1 óras hőterhelést követően meghatározott hajlítószilárdság értéke a hőterhelési ciklusok számától függetlenül olyan alacsony, hogy azok a hőterhelést követően minimális terhelés hatására is szétesnek.

4. Összefoglalás, az eredmények hasznosíthatósága

A disszertációmban bemutatott kutatómunkámban a vízüveges kötőanyagrendszer tulajdonságaiban a különböző hőterhelési hőmérséklet hatására bekövetkező változásokat tanulmányoztam. A kutatómunkám fő iránya és módszerei megfelelnek a téma aktuális kutatási trendjének.

A használt (hőterhelt) homokkeverék és a regenerátum ún. maradék kötőanyagtartalmának meghatározására az oldható Na₂O tartalmat és az elektromos vezetőképességet alkalmazzák, azonban a két paraméter közötti összefüggések ellentmondásosak, ill. hiányosságok fedezhetők fel a szakirodalmi ismeretanyagban. Elsősorban nincs egyértelmű oldatkészítési metódus, amely biztosítja a vízüveges kötőanyagtartalom pontos meghatározását. A kutatómunkám során használt minősítő módszerek megfelelő alkalmazásához kidolgoztam egy standard oldatkészítési módszert. A kutatómunkám első részében a kötőanyag koncentráció és a hőterhelés hatását vizsgáltam meg az elektromos vezetőképességre és az oldható alkáli-oxid tartalomra. A standard körülmények között elvégzett vizsgálataim eredményeként megállapítottam, hogy a hőterhelés nélküli vízüveges kötőanyagrendszer esetében növekvő kötőanyagkoncentráció mellett nő az elektromos vezetőképesség. A 25°C és 600°C közötti hőmérséklet-tartományon hőterhelt vízüveges homokkeverék elektromos vezetőképessége és az oldható alkáli-oxid tartalma között nem állapítható meg egyértelmű összefüggés, ugyanis 25°C és 210°C közötti hőmérséklet-tartományon a két érték széles intervallumban változik, miközben 250°C és 600°C között a két paraméter között lineáris kapcsolat áll fenn. Üzemi körülmények között az öntés során a homok/fém aránya határozza meg a használt (hőterhelt) homokkeverék hőterhelési zónák szerinti összetételét, amely a homokrendszer körfolyamatában folyamatosan változni fog, ennélfogva az elektromos vezetőképesség nem alkalmas a hőterhelést követően bekövetkező oldható alkáli-oxid tartalom meghatározására.

A szakirodalmi ismeretanyagban több tisztán újhomokot használó homokrendszert vizsgálnak különböző peremfeltételek mellett, ill. egy már meglévő regenerálási rendszert próbálnak optimalizálni. A kísérleti eredményekben több zavaró, ill. hiányzó tényező van jelen, amelyek együttesen befolyásolják a mérési eredményeket. Az egyes paraméterek hatása nem határozható meg egyértelműen, mivel hiányzik a teljes használt (hőterhelt) homokrendszer alapfolyamatának az ismerete, amely magában foglalja a granulometriai tulajdonságokat, a kötőanyagtartalom, a szilárdsági tulajdonságok vizsgálatát és az egyes paraméterek közötti összefüggések feltárását is. A kutatómunkám második részében megvizsgáltam a zavaró tényezőktől mentes effektusoknak a feltárása érdekében a vízüveges homokkeverék regenerálás nélküli körfolyamatban történő felhasználása során, miként változik a vízüveges homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalma, a granulometriai tulajdonságok, a halomsűrűség, továbbá az

előállított hajlító próbatestek térfogatsűrűsége, a hajlítószilárdsága, ill. feltártam ezen paraméterek közötti összefüggéseket.

A kutatómunkámban az oldható alkáli-oxid tartalom vizsgálata során kapott eredmények alapján megállapítottam, hogy a vizsgálati ciklusonként a vízüveges homokkeverékhez 2,2m/m% adagolt vízüveges kötőanyag miatt nő az ebből azonos gyártási paraméterrel előállított hajlító próbatestek és a hőterhelést követően a hőterhelt homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalma a hőterhelési hőmérséklet és a vizsgálati ciklusok függvényében. Minden hőterhelési hőmérsékleten az első és második hőterhelést követően következik be a hőterhelt homokkeverék oldható alkáli-oxid tartalmában a legnagyobb mértékű csökkenés, amely a hőterhelési hőmérséklettől függően 8% és 80% között változik.

A vízüveges homokkeverék granulometriai tulajdonságainak vizsgálata során megállapítottam, hogy a hőterhelt vízüveges homokkeverék szemcseösszetétele az SH34-es alaphomok szemcseösszetételéhez képest eltolódik a durva szemcsefrakció irányába, amelyet az agglomerátum képződés okoz. A durva szemcsefrakció mennyiségének növekedésével az átlagos szemcseméret is nő. A hőterhelt vízüveges homokkeverék átlagos szemcsemérete befolyásolja a halomsűrűséget és a hajlító próbatestek térfogatsűrűségét is. A vizsgálati ciklus növekedésével a hőterhelt vízüveges homokkeverék halomsűrűsége és a hőterhelt vízüveges homokkeverékből azonos gyártási paraméterrel készített hajlító próbatestek térfogatsűrűsége csökken, amelynek a mértéke függ a hőterhelési hőmérséklettől. Üzemi vonatkozásban a körfolyamatban visszajáratott hőterhelt vízüveges homokrendszer halomsűrűségének és a szórás függvényének ismeretében meghatározható az újhomokkal történő frissítés mértéke, ill. előre jelezhető az azonos gyártási paraméterrel előállított magok térfogatsűrűsége is.

A regenerálás nélküli körfolyamatban a hőterhelt vízüveges homokkeverékből előállított hajlító próbatestek szilárdsági tulajdonságainak a változása alapján megállapítottam, hogy a különböző hőterhelési hőmérséklet hatására a hőterhelt homokkeverékből 2,2m/m% vízüveges kötőanyaggal előállított vízüveges homokkeverékből azonos gyártási paraméterrel készített hajlító próbatestek hajlítószilárdság értéke eltérő mértékben változik a vizsgálati ciklus növekedésével. A hőterhelt homokkeverékből azonos gyártási paraméterrel készített hajlító próbatestek 30 másodperces hajlítószilárdság értéke minden hőterhelési hőmérsékleten csökken a vizsgálati ciklus növekedésével és a térfogatsűrűség csökkenésével. Ezáltal üzemi körülmények között egy szórás görbe alapján a térfogatsűrűség és/vagy halomsűrűség becslésével megállapítható, hogy azonos gyártási paraméterek mellett a magok szilárdsági tulajdonsága optimális lesz-e. A 150°C és 300°C-on hőterhelt homokkeverékből azonos gyártási paraméterrel előállított hajlító próbatestek egy órás tárolását követően mért hajlítószilárdsága a második ciklusig nő a kötőanyagtartalom növekedése miatt, majd a harmadik ciklustól kezdődően csökken a granulometriai tulajdonságok erőteljes változása következtében. A 450°C és 600°C-os hőmérséklet-tartományon az egy órás tárolást követően mért hajlítószilárdság értékek csökkennek a térfogatsűrűség csökkenése miatt. Az 1 órás hőterhelést követően meghatározott szilárdság értékek esetében 150°C-on a második ciklusig tapasztalható növekedés, amelyet a kötőanyagtartalom mennyiségének a növekedése okoz, azonban a harmadik ciklustól a szilárdság csökken a térfogatsűrűség csökkenése miatt. A 300°C, 450°C és 600°C-os hőterhelést követően a térfogatsűrűség nem befolyásolja a hajlítószilárdság értékeket.

5. Az értekezés témájában megjelent publikációk

Dargai V., Varga L.: Investigation of the Granulometric and Mechanical Properties of Inorganic Used Sand, International Journal of Engineering and Management Sciences (IJEMS) Vol. 5. (2020). No. 2., 302-308. oldal

I. Vasková, L. Varga, I. Prass, V. Dargai, M. Conev, M. Hrubovčáková, M. Bartošová, B. Bul'ko, P. Demeter: Examination of Behavior from Selected Foundry Sands with Alkali Silicate-Based Inorganic Binders c. cikk. *Metals* 2020, 10, 235

Dargai V., Varga L. Kulcsár T.: A vízüveges homokmagok maradó szilárdságát befolyásoló paraméterek vizsgálata c. kiadvány cikk, XXI. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Nagybánya, 2019.05.9-12.

V. Dargai, H. Polzin, L. Varga: Die Bestimmung der granulometrischen Eigenschaften von Gießereisanden mittels dynamischer Bildanalyse c. cikk Gießerei-Praxis 4 2018 S.19-22.

Dargai V., Varga L. Az előállítási paraméterek hatása a szilárdsági tulajdonságokra vízüveges kötőanyagrendszer alkalmazásával c. konferencia kiadvány 20. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia 2018

Budavári I., Bejczy B., Dargai V., Varga L.: Szervetlen kötésű vízüveges maghomok-keverékek meleg deformációs vizsgálatai, c. kiadvány cikk, 19. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Kolozsvár, 2017.03.30 -2017.04.01.

Dargai V., Varga L.: Szervetlen kötőanyagrendszerű homokkeverékek szilárdsági tulajdonságainak vizsgálata, c. kiadvány cikk, 19. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia Kolozsvár, 2017.03.30 -2017.04.01.

Budavári I., Dargai V., Varga L.: Vízüveges maghomokkeverékek meleg deformációs tulajdonságainak vizsgálata "Hot - distortion" készülékkel, kiadvány cikk, Bányászati, és kohászati lapok - Kohászat 2017/5

*Dargai V., H. Polzin, Varga L.: The determination of the properties of foundry sands with dynamic spectral analysis c. cikk *Materials Science and Engineering*, Miskolc, 42:(1) pp. 21-28. (2017)*

Dargai V., Varga L.: The Examination of mechanical properties of inorganic core sands c. cikk XXXI. microCAD, Miskolc 2017

*Dargai V., Varga L.: Az öntödei homokok granulometriai tulajdonságainak meghatározása dinamikus képelemzéssel c. cikk *Bányászati és kohászati lapok* 149. évfolyam 2016/5-6*